

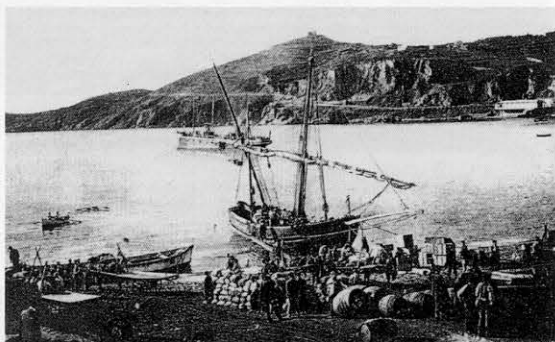
EL VAIXELL DE LA SAL ARRIBA AL MERCAT DE LA VILA!

SANT FELIU DE GUÍXOLS, 11 DE MAIG
(TALLER D'HISTÒRIA, 1998)

Un dels aspectes essencials de la història de la humanitat ha estat la capacitat que els homes tenen de cooperar a través de l'intercanvi. Sense aquesta predisposició -que es manifesta des de la prehistòria- no s'entendria el progrés humà.

L'intercanvi es va basar primer en l'existència, en punts determinats, de recursos naturals que eren escassos en altres bandes, com per exemple la sal. Però més endavant, ho van ser productes agraris com el vi i l'oli, que es conreaven pensant en la seva permuta; o les manufactures de ceràmica i teixits.

Totes aquestes actuacions lligades a l'intercanvi expliquen el concepte de mercat. Una paraula que, a més, designa el lloc on els homes reuneixen per comprar, vendre o canviar. Aquest fenomen, però, pressuposava necessàriament l'existència d'unes condicions institucionals i culturals que en garantissin un control, i que permetessin que els tractes fets eren fiables i duradors⁽¹⁾.

EL MERCAT DE LA VILA MEDIEVAL

A nivell local, el mostassaf -funcionari municipal- era qui millor representava aquella garantia, en controlar el bon funcionament del mercat que se centrava a la Plaça. Vigilava els fraus, el pesos i les mesures; visitava les parades i vigilava les qualitats dels queviures, etc. En una paraula, procurava que es complissin totes les *Ordinacions* establertes pel Consell municipal.

El 24 de setembre de l'any 1323, el comte-rei Jaume II el Just va concedir a la vila de Sant Feliu

la facultat de celebrar-hi un mercat setmanal, que es faria tots els dissabtes de l'any. Els venedors i els compradors -anant-hi i tornant-hi pels camins- i tots els seus béns gaudirien d'una especial protecció del monarca a través dels seus representants, i en quedaven exclosos els traïdors, els falsejadors de moneda, els assaltants de

camins, els homicides, els raptors, els lladres i en general tots els malfactors.

No hi ha dubte que el mercat -així com la fira anual, privilegi també concedit simultàniament pel mateix comte- va ser un factor important del creixement econòmic i social d'una població que vivia de la pesca, de les manufactures marineres, del comerç, del port -sortida i entrada de les mercaderies gironines-, de les drassanes, etc. Econòmicament el mercat suposava la possibilitat de proveir els guixolencs d'aliments i de donar sortida a la seva producció i a la de la ciutat reial

(1) FONTANA, J., *Introducció a l'estudi de la història*. Edic. Crítica, Barcelona 1997.

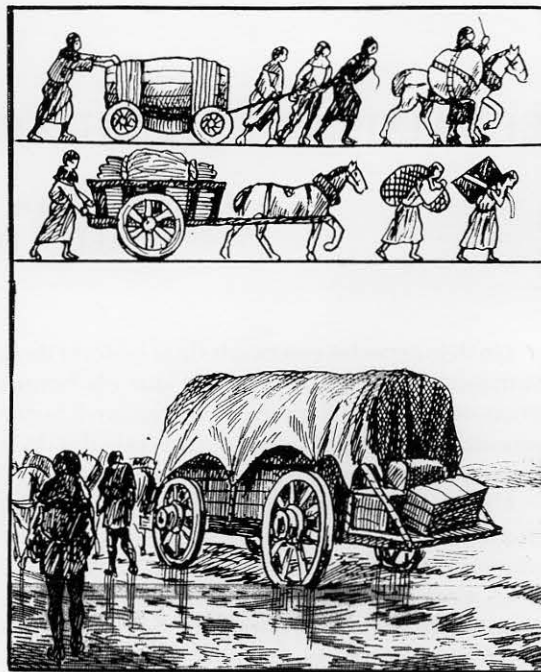

de Girona i comarca. Aquesta facilitat i regulació dels intercanvis va atreure a la vila grups socials que es dedicaren a l'activitat comercial i que van contribuir a l'expansió material i humana de Sant Feliu.

També la fira degué tenir molta importància econòmica. Durant vuit dies hi tenia lloc, dotze dies abans de Nadal.

Així, doncs, de bon matí els venedors s'instal·laven als llocs de la Plaça assenyalats pels mostassaf, i els comerciants que n'eren veïns obrien els seus establiments i ocupaven amb mercaderies el davant de les seves cases. Els artesans, davant dels tallers, treballaven al carrer on, a més, els ferrers, drapers, sabaters, fusters, etc. exhibien els productes que fabricaven.

Els pagesos de la rodalia entraven -travessant els ravals de Toeda i de la Riera- pels portals de

Camí medieval guixolenc.

la muralla al centre de la vila. Transitaven pels carrerons (Mur, Hospital [Sant Joan], Especiers, Campllonch [Goula], Call, Voltes) d'un Sant Feliu mariner, sorollós i atrafegat. La plaça i els carrers del voltant s'omplien de gent, de crits, de pols...⁽²⁾

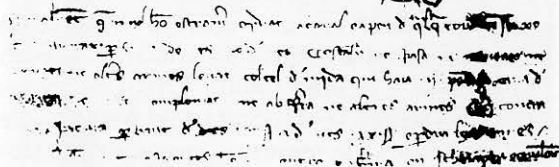
Els hostalers s'encarregarien d'oferir una marfega i un plat a alguns forasters.

És clar que un altre element important del mercat havia de ser la comunicació per terra, que calia millorar. A part del mar i de les embarcacions, Sant Feliu necessitava una bona comunicació amb Girona. I efectivament, l'any 1322 començà a fer-se el camí que permetria el pas de caruatges tirats per animals de bast-muls i ases-, feina que anava a càrrec dels traginers.

Amb el carro, augmentà a la vila la presència de basters, ferrers i d'altres artesans del ram.

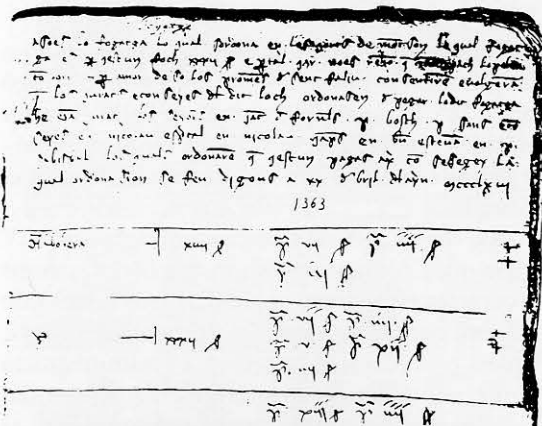
(2) DD.AA. Fires i mercats a Girona, Ajuntament de Girona, 1983.

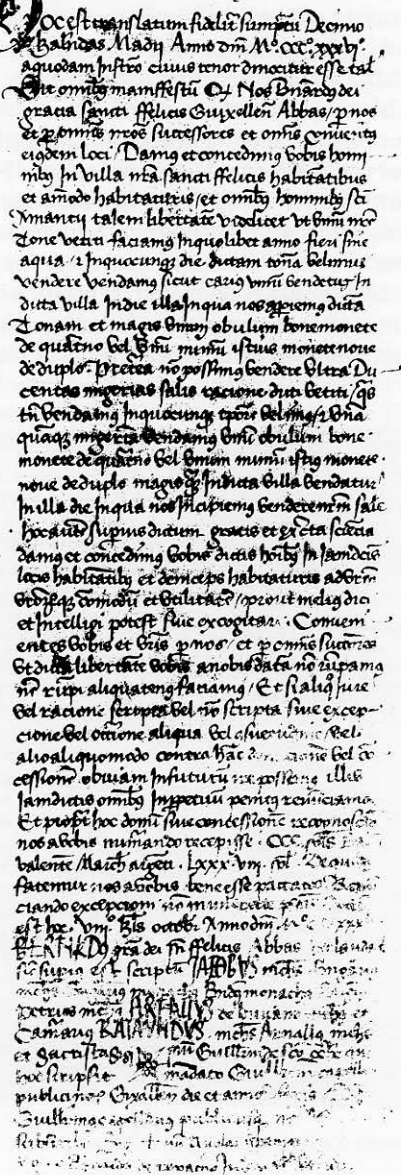
DE NO PORTAR ARMES

LA SAL

A part d'això, a la sal sovint se li ha atribuït una virtut màgica, protectora i curativa. D'altra banda, des de l'inici de l'explotació d'aquest producte -en època preromana- fins a l'últim terç

A l'Edat Mitjana, les salines més properes

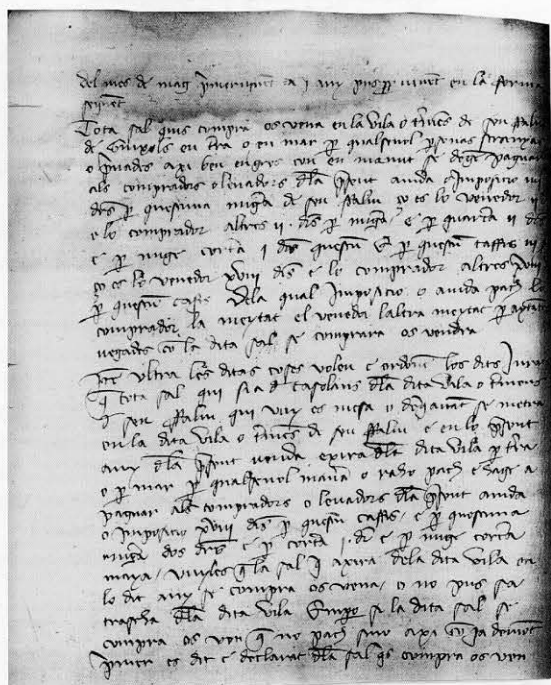

d'aquí eren les d'Eivissa i les de la Ràpita, a l'est del port dels Alfacs. La societat era feudal i el senyor de la vila guixolenc era el Monestir. Era normal aleshores que l'abat es reservés el monopoli de la venda de la sal. Com deixà escrit el pare Cano, «conforme a las constituciones antiguas de Cataluña, mientras que vende el señor

del pueblo su vino o sal no pueden vender los particulares so graves penas».

Tres anys després de la conquesta d'Eivissa (1235), l'any 1238 l'abat Bernat Coll -el mateix que participà en la conquesta de Mallorca, i qui concedirà a la universitat o institució municipal la facultat de tenir a la platja unes drassanes- d'alguna forma es veié obligat, davant els habitants de la vila i de la barriada de Sant Amanç, a limitar l'exercici de les seves prerrogatives senyorials quant a la venda preferent de la sal i del vi, de manera que dit monopoli no perjudiqués la concurrència del comerç veïnal.

Almenys des de l'any 1399 -any en què comencen les actes o acords municipals que es conserven a l'Arxiu Municipal- el dia 5 de maig l'Ajuntament arrendava la recaptació de la imposició de la sal. Es pagava 4 diners la mitgera de Sant Feliu, 2 diners la quartera i tres sous el cafís. Dels quals, n'abonaven la meitat el venedor i l'atre meitat el comprador. I això tantes vegades com operacions de compra-venda es fessin:

Manual d'acords de 1399 (Arxiu Municipal).

«Tota sal quis compra os vena en la vila o termens de Sen Faliu de Guixols o en terra o en mar per qualsevol personas stranyas o privades aixi ben en gros com en manut se degut de pagar als compradors o venadors de la present ajuda o imposicio iiii. diners per quescuna migera de Sen Faliu, ço es lo venedor ii. diners e lo comprador altres ii. diners per migera. E per quartera ii. diners, e per mige cortera i. diner quescun. E per cascan cafís iii. sous, ço es lo venedor xviii. diners e lo comprador altres xviii. diners per quescun cafís. De la qual imposicio o ajuda parteix lo comprador la meytat el vendor altra meytat per autatens vegades com la dit se compra os vendrà».

Monedes

(12 diners = 1 sou

(20 sous = 1 lliura)

Mesures

(1 mitgera = 2 quarteres*
= 12 quarterons.

(1 cafís⁽³⁾ = 18 quarteres o 9 mitgeres)

La quartera* era una mesura d'àrids, de capacitat variable segons les comarques, però aproximada a 70 litres (Moll). La sal, doncs, es mesurava segons la capacitat i no el pes. Al segle XVI, es feia amb la **mesura**, que equivalia a tres quartans de la de Barcelona, i la **mitja mesura** = un i mig⁽⁴⁾.

La mesura de capacitat (un atuell de fusta reforçat amb cercols de ferro i nanses) era més fàcil d'entendre i de comparar de forma immediata, mentre que una balança podia semblar més fàcil de falsificar i, sobretot, era una instrument més car.

(Fins al s. XIX no es començà a introduir a Espanya el sistema mètric decimal).

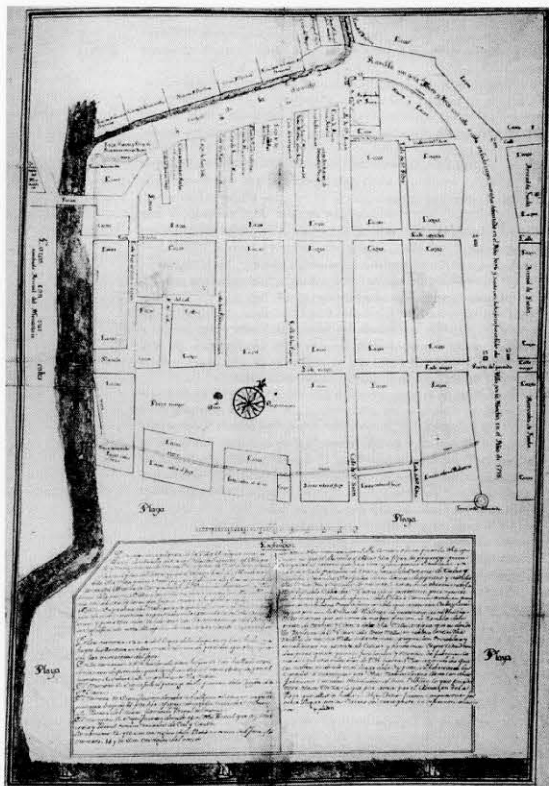

Aquest arrendament municipal es feia en compliment de l'establert pel comte-rei d'Aragó l'any 1385, i l'Ajuntament de Sant Feliu el va fer fins que el rei Felip V, el 1714, va estancar la sal - en privà la venda lliure i la monopolitzà- a tot el Principat.

Així doncs, des de l'acabament del segle XIV veiem que l'Ajuntament imposava contribucions de caràcter permanent sobre diversos articles de consum, per tal de cobrir les despeses del comú. Aquest procediment aportava a l'administració municipal diversos avantatges: l'Ajuntament s'estalviava de contractar el personal per al cobrament d'arbitris i per a portar-ne la

(3) La capacitat del **cafís** la deduïm del preu de la imposició, que suposem que era proporcional al de les altres mesures.

(4) BATLLE, LL., «La reducció de pesos, mides i mesures dels s. XVI en relació amb Sant Feliu de Guixols».

comptabilitat; facilitava la fixació i control dels preus de venda dels principals articles, i desviava cap a altres persones els recels normals dels veïns a l'hora de pagar-ne les contribucions.

EL COMERÇ DE LA SAL. ALGUNES DADES

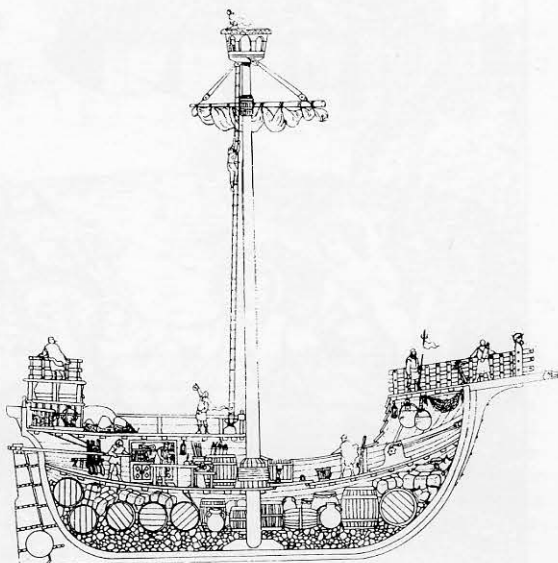
Durant els segles XIV i XV la sal era una mercaderia important en les transaccions dels nostres comerciants. Veiem-ne alguns exemples.

L'any 1336 el governador i lloctinent general de Mallorca comunicà a Francesc de Pertagàs, lloctinent d'Eivissa, que havia donat llicència a Bonanat Rabassa de Sant Feliu de Guíxols, patró de lleny d'orla anomenat Sant Antoni, perquè pogués carregar a l'illa d'Eivissa 45 «nodinos» de sal i portar-los a la Ciutat de Mallorca, havent promès de no portar la sal a llocs prohibits especialment a Gènova i Sanova. El 30 de juliol descarregà la sal a Mallorca.

El 1448 el veí de Sant Feliu Francesc Camps patró d'una nau que era al port de Mallorca vengué a Jaume Cigala, mercader genovès, 30 «mines» de sal d'Eivissa segons mesura de gabella de la sal de Gènova, per 27 lliures genoveses, arao de 18 sous cada mina.

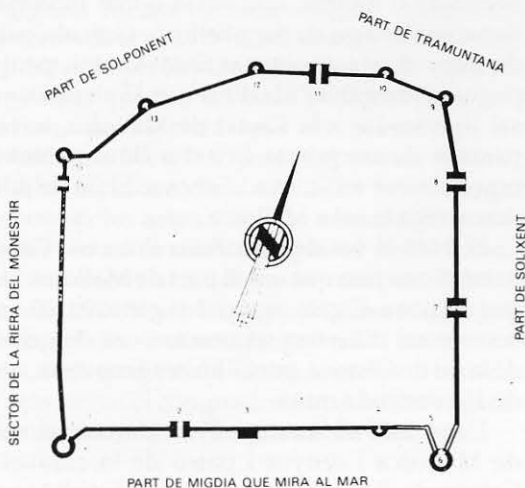
L'any 1473 el lloretenc Pere Maçana, ciutadà de Mallorca i senyor i patró de la caravel·la Catarineta, llogà la seva embarcació amb 11 persones entre mariners i fadrins, a Francí Despuig. Aquesta havia d'anar a Eivissa, carregar-hi sal, tornar a Mallorca per carregar draps, i descarregar-los, la sal i els draps, a Nàpols.

La sal sovint omplia de gom a gom les bodegues dels vaixells que retornaven a port. Les dades, sobretot del s. XVI, sobre el tràfec de sal des dels Alfacs a la nostra costa, són innumbrables. Aquí es comprava en cafissos, el valor del qual oscil·lava entre 17'6 i 55 sous durant el període de 1527 a 1575.

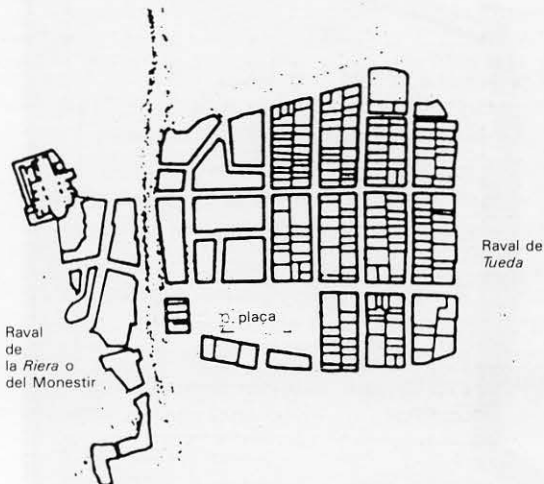

RESUM DEL CONTEXT HISTÒRIC

El traçat de la muralla seguia els actuals carrers de la Riera (J. Garreta) a ponent, de l'Hospital i placeta de Sant Joan al nord, la Rambla Vidal a llevant i el Passeig a migdia.

Ll. Esteva, J. Escortell, J. Marull, «Àncora» F.M. 1969

Pels volts dels mateixos anys (s. XIV), el monestir emprengué la construcció de l'església gòtica i la seva fortificació. També en aquestes obres els guixolencs hagueren de cooperar amb treball personal i diners, la qual cosa comportà més d'un desacord entre els jurats de la vila i els monjos benedictins.

El nucli de la vila emmurallada era la *plaza*. A extramurs, restaven els raval del Monestir o de la Riera, i el de Tueda per la banda de llevant i tramuntana. Una mica més lluny, a Sant Amanç, hi havia una barriada de vilatans de Sant Feliu dedicats al conreu de la terra, i que estaven més subjectes, sotmesos, al Monestir.

Gravat sobre coure (s. XVII). Còpia de Benet Albertí.

ACTIVITAT ECONÒMICA I ORGANITZACIÓ JURÍDICA

La creació del mercat setmanal i de la fira anual —privilegis concedits pel sobirà (1323)—, així com la

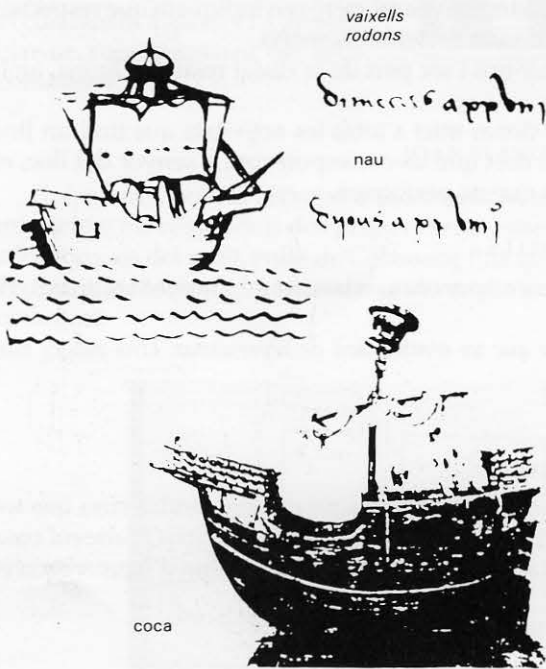
RESUM DEL CONTEXT HISTÒRIC

intensificació del comerç marítim, ens indiquen el desenvolupament econòmic de la vila — centre comercial de la zona —, la presència d'uns «excedents» i una certa «especialització productiva».

Cal tenir en compte que la ciutat de Girona depenia també del mar per als seus proveïments de cereals, arròs i llana, i ensem amb ells per a exportar la seva producció de draps i cuirs. Generalment, el seu port era el de la vila. I d'aquesta manera les mercaderies havien de ser transportades de Girona a Sant Feliu i a la inversa, amb carros tirats per animals de bast — muls o ases —, feina aquesta que feien els traginers.

Un altre privilegi reial (1443) concedia a Sant Feliu la possibilitat d'erigir un *Consolat de Mar* propi, que es faria de forma similar al de Barcelona, amb els seus *cònsols de mar*, *jutge d'apel·lacions*, etc. I més tard, s'aconseguiria la *llotja* i el port.

Mentrestant, a les drassanes continuava la feina de construir embarcacions: vaixells de rem (*galeres*, *llenys*) i vaixells rodons (*naus*, *coques*), i al seu entorn treballaven velers, remolers, corders, etc.

Navegar no era pas una cosa planera. A més del perill de les tempestes i dels naufragis, hi havia el risc de caure en mans de corsaris i pirates, o dels sarraïns que en demanarien un rescat.

Totes les transaccions econòmiques tenien lloc a la plaça. Com que calia fixar preus, controlar productes, pesos i mesures, etc., es creà la figura del «*mostassaf*» — una mena de funcionari municipal — que acomplia aquelles funcions.

diners de tern

Des dels principis del s. XIV la vila disposava d'una organització jurídica comunal semblant a la de les principals ciutats reials de Catalunya, i a mitjan s. XIV Sant Feliu esdevingué vila reial, com a part o carrer de la mateixa Girona, gaudint per això dels mateixos privilegis i càrregues que els gironins.

Cada any tres jurats o cònsols, amb un consell assessor format per trenta prohoms — de les famílies més benestants — de Sant Feliu, regien la universitat.

Tot amb tot, l'abat benedictí mantenia encara una jurisdicció superior, que era exercida pel seu batlle, el qual rebia el jurament dels cònsols i, alhora, intervenia en el consell local vigilant i controlant l'administració de tot el senyoriu.

Per tant, Sant Feliu era una vila mig reialenca i mig de la senyoria eclesiàstica.

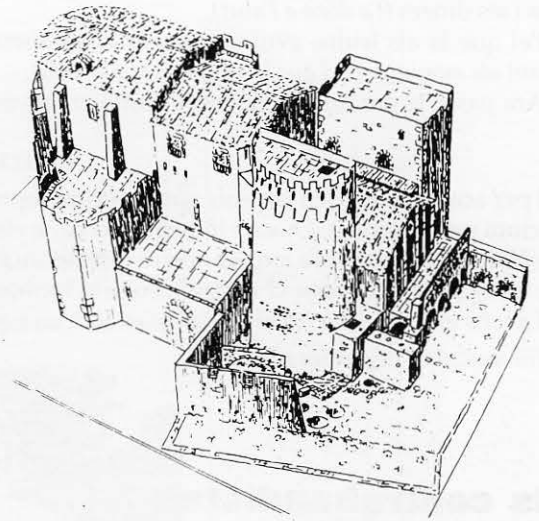
CULTURA I LLEURE

En aquest període, Catalunya arriba a la maduresa cultural i artística. Fou l'època d'or de la literatura catalana: Ramon Llull, les Quatre Grans Cròniques, Francesc Eiximenis, Bernat Metge, etc.

Ací, fins aleshores, el poc que s'escrivia es feia en pergamí i en llengua llatina. (A l'Arxiu Municipal se'n conserven uns tres-cents). A partir de finals del s. XIV i al llarg de tot el XV s'utilitzava, a més, el paper i es començà a escriure alguna cosa en català.

Tanmateix, el Monestir tindria el seu «*scriptorium*» i la seva biblioteca.

Més enllà del fenomen estrictament econòmic i de l'expressió del canvi de mentalitat que representava, l'obra arquitectònica més representativa d'aquella època que s'ha conservat fins ara és l'església gòtica.

Les poques estones d'oci de què podien gaudir en general els guixolencs les omplien mitjançant la religió i el joc. El temps de lleure era controlat per l'Església, així com ho era també el saber, les creences i la moral. Processons i pregàries demanant a Déu la pluja o l'acabament d'epidèmies; prohibicions com aquesta: «Dir mal de Déu ni de Madona Santa Maria, ni dels sants ni de les santes» puix que, entre altres coses, pensaven que podia comportar uns càstigs divins, etc.

Pel que fa al joc, jugaven a la pilota i amb rutlla, es feien rifes, tir a la ballesta. També jugaven a cartes i a daus, però aquests estaven prohibits.

REPRESENTACIONS

1. Inicial: (s. XIV) L'abat i els responsables municipals obren el mercat.

(Surten de la Porta Ferrada l'abat del monestir i els monjos, en filera, acompanyats de joglars malabaristes al so dels tambors. A l'escenari de la Plaça els esperen els tres jurats de la vila i el mostassaf).

ABAT

Honorables jurats o cònsols de la present vila de Sant Feliu de Guíxols: Pere de Vern, Pere de Fornells i Guillem Oliver. Jo, Tomàs Sasserra, per la gràcia de Déu abat del Monestir, en el meu nom i de tot el convent benedictí us recordo que vosaltres i el poble que representeu teniu el nostre permís per a vendre amb llibertat la sal, el vi i totes les altres mercaderies que en aquest mercat hi ha.

El bon i just Rei Jaume II us ha concedit el privilegi de construir una carretera que uneixi la ciutat reial de Girona amb el seu port de Sant Feliu. També, amb el privilegi del mercat, us ha concedit el de la fira que tindrà lloc pel desembre.

Tots aquests privilegis el rei us els ha concedit gràcies a la nostra intercessió.

Ara bé, sóc aquí per a recordar-vos que el monestir que represento continua tenint el domini directe de la vila i dels seus termes i, com és costum, haureu de continuar pagant, en diners i en espècies, els delmes, les primícies i tots els altres drets que ens corresponen com a senyor del lloc de Sant Feliu.

PERE DE VERN

Reverent senyor abat. Jo, Pere de Vern, com a jurat o cònsol de la Universitat de Sant Feliu, en nom de tot el Consell, agraeixo les vostres intercessions davant el nostre senyor rei, però reivindiquem que respecteu íntegrament tots els privilegis que ens va concedir l'abat Bernat d'eterna memòria.

Si no els respectéssiu, demanarem justícia al rei, i d'unir-nos i ser part de la ciutat reial de Girona, amb qui compartim tantes coses.

Però no és ara hora de discutir-nos en públic, sinó de donar inici a totes les activitats que tindran lloc avui en aquesta plaça. Malgrat tot, en reconeixement del dret que us correspon com a senyor del lloc, el jurat Pere Fornells us oferirà els delmes i les les primícies que us pertoquen.

PERE DE FORNELLS

Senyor abat Tomàs Sasserra. Heus ací els dons que us corresponen: una bossa amb tres-centes lliures, 10 sous i sis diners (*La dóna a l'abat*).

Pel que fa als fruits, avui us donem..... (*qualsevol cosa que us sembli fàcil de representar. Uns patges van donant als monjos tots el que ha dit Pere de Fornells*).

Ara passo la paraula al company Guillem Oliver.

GUILLEM OLIVER

I per acabar, recordeu tan sols que el nostre representant el mostassaf, aquí present, tindrà cura que tot funcioni perfectament. Que no hi hagi frau i que els pesos i les mesures siguin ben afinats. Qualsevol cosa que ell disposi comptarà amb el nostre vist-i-plau i el del senyor rei. Si veieu alguna cosa d'aquest mercat que no es fa bé, féu saber el vostre greuge al mostassaf.

I abans ell us llogirà tot el que avui es farà en aquest mercat.

(El mostassaf llegeix les activitats).

Els contrabandistes

Tradicional catalana

Excel·lent melodia de caràcter rude i vigorós, molt d'acord amb la descripció d'una banda de contrabandistes, perseguits pels soldats. L'habilitat popular l'ha sabuda transformar i adaptar a un tema del tot contraposat, en la badala «el cant dels ocells».

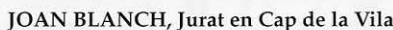
2. A Banyuls varen anar de tabac a comprar tota una companyia i en passant per l'ortú, allí varen encontrar la refumada esqua.

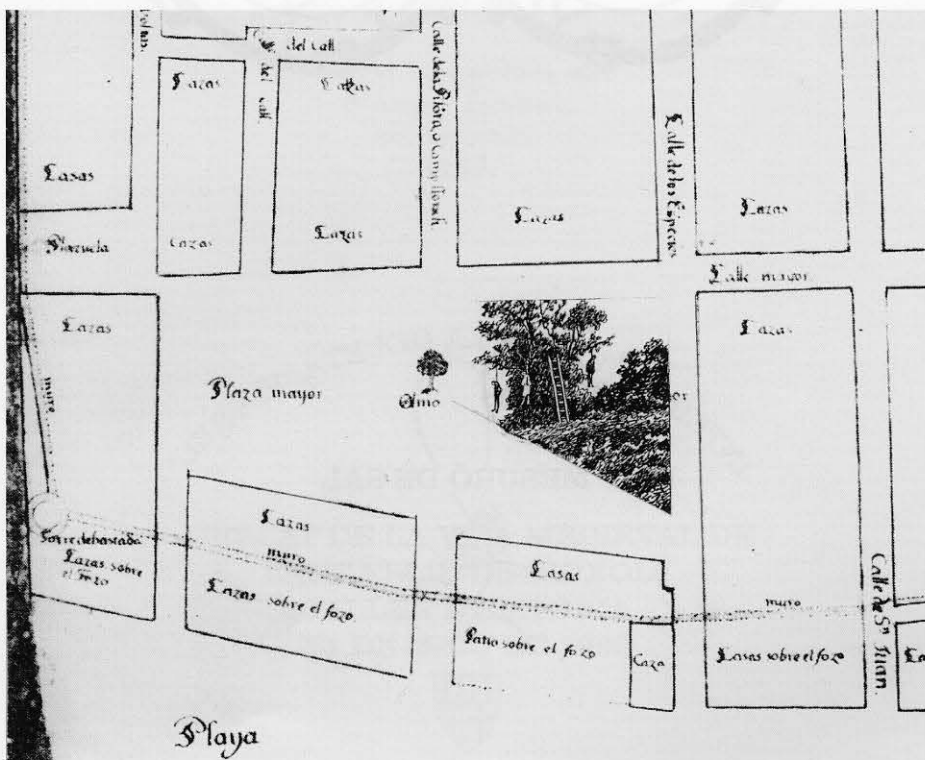
(Surt de l'església parroquial el Sant Crist seguit d'una processó amb lluminàries d'atxes i penons. Davant, un noi titit de negre, amb la cara tapada i tocant una campaneta. La banda els acompanya. Al l'escenari de la Plaça s'esperen Auditor i el Jurat en Cap de la Vila. Quan ha arribat el seguici, surten de la casa de la Vila quatre emmanillats, acompanyats de soldats i monjos pregant).

Havent-se demostrat que els miquelets: el francès Mateu Laflor, Baldiri Carrera de Fonteta, Gabriel Margarit de Barcelona i Salvador Moner de Fenals d'Aro són tots quatre culpables d'haver violentat una dona casada de Santa Cristina i d'intentar robar l'embarcació que hi ha a la platja. En nom del virrei de Catalunya condemnem els tres primers a ser penjats de l'om que hi ha al bell mig de la Plaça, i al veí de Fenals el condemnem a galeres i a presenciar-ne l'ajusticiament del seus companys.

Albert Batiste

Guixolencs, que us serveixi d'escarment la justícia que es fa en aquesta Plaça. Un cop penjats els tres miquelets, els cossos dels dos primers seran enterrats al cementiri de la Mota. El cos del tercer serà exposat a les forques del molí, enllà de Calassanç fins que els voltors en facin desaparèixer les despulles. En Salvador Moner que ha estat condemnat a galeres, després de presenciar aquest ajusticiament, hi serà embarcat.

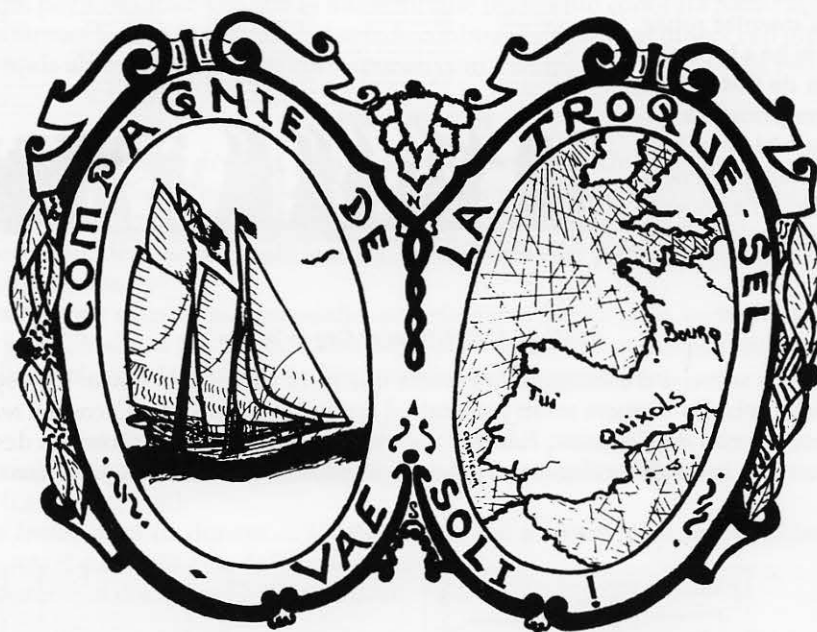

3.- Arribada del vaixell de la sal

(Cap a les 11 es dona el senyal i l'avís de la presència del vaixell de la sal. Un cop arribat i fetes les operacions d'amarratge, baixa el seu capità «Michel» i en presència del mostassaf, que l'ha anat a rebre, llegeix el pergamí que el legitima. L'autorització i els preus de la sal es claven al tauler d'anuncis.

Es descarreguen els sacs grossos de sal. Després els petits. Se n'obre un i el mostassaf n'aprecia la qualitat. Es fan unes quantes mesures.

Es criden els representants de les escoles que faran l'intercanvi del producte que portin pel mesuró de sal. Els productes es van pujant al vaixell).

INTERCANVIAT A LA GOLETA "PETREL"

MESURÓ DE SAL

En
aquest Ta-
ller d'Història
hi han participat
totes les escoles de Sant
Feliu, l'IES Sant Feliu i els Pre-
Tallers.
Puntualment ho han fet els alumnes i
professores (Gemma Tribó i Maite Arqué) de la
Universitat de Barcelona, Departament de Didàctica
de les Ciències Socials.

Hi han treballat especialment els educadors i tècnics següents: Tina
Murlà, Maria Lluïsa Rojas, Valentina Escudero, Elena Esteve, Beatriu
Cruset, Maria de la Peña, Mari A. Canosa, Lluís Calverons, Rosa M. Martí,
Sílvia Alemany, Néstor Sanchiz i Maria Àngels Comas.

S'ha de destacar la col·laboració extraordinària i estima-
díssima de Michel P. Doucin, capità de la goleta «Pe-
trel», i la dels seus tripulants.

La coordinació d'aquesta diada ha anat
a càrrec d'Inter Medi.

El text i els guions són
d'Àngel Jiménez,
arxiver muni-
cipal.

**MERCAT DE LA VILA MEDIEVAL DE
SANT FELIU DE GUÍXOLS
TALLER D'HISTÒRIA
11 DE MAIG DE 1998**

AJUNTAMENT DE SANT FELIU DE GUÍXOLS

Àrea de Cultura i Educació
Servei d'Arxiu i de Publicacions